

Vid Sven B. F. Janssons inventering år 1942 upptäcktes ett fragment av en korsristad sten, inmurat i västra väggen av södra tvärskeppet, 2,35 m. från dettas sydvästra hörn, 1,30 m. över marken. Ristningen består endast av yttre delen av en korsarm och har utan tvivel hört samman med fragmentet i tvärskeppets södra vägg.

Stenarten är densamma, ljusgrå granit. $0,85 \times 0,68$ m.

967. Vaksala kyrka.

Pl. 25.

Litteratur: R. Dybeck, Vaksala socken, förteckning på fornminnen (1869? ATA); UFT h. 5 (1876), s. 75; Skrivelse till Riksantikvarien från landsantikvarien N. Sundquist ^{30/3} 1950 (ATA); Rapport till Riksantikvarien från Sven B. F. Jansson ^{13/4} 1950 (ATA).

Dybeck omtalar, i en förteckning över fornminnen i Vaksala sn: »ett nyfunnet, mindre stycke af en runsten förvaras i kyrkan». UFT h. 5 (1876): »Ett annat stycke med några få runor förvaras löst i kyrktornet, enligt benäget meddelande af studenten C. M. Bolm.»

Möjligen är det samma fragment, som i febr. 1950 av studeranden Wolter Ehn påträffades i södra bogårdsmuren. Fragmentet undersöktes av Sven B. F. Jansson och flyttades till vapenhuset, där det uppställdes mot östra väggen, N om ingången till kyrkan. I stenens ena kant finnas rester av murbruk, vilket visar, att stenen en gång har varit inmurad. Ur Janssons rapport är följande redogörelse för inskriften hämtad.

Grårod granit. Ristningsytans mått 56×52 cm. Tjocklek 20 cm. Ristningen är vittrad och i stort sett otydlig.

Inskrift:

-au ... ⁵ftir: ¹⁰fapur ¹⁵sin: ku - ... - ...

... æftir faður sinn ...

»... efter sin fader ...»

Till läsningen: Före 2 a finnas huggningsspår, som möjligen äro rester av en runa. I den slinga, där runföljden 4—19 står, finnas före 4 f inga spår av runor. 4 f har förlorat nedre delen; bst äro grunda och vittrade. 7 r är skadat; bst är osäker. 8—12 **fapur** är jämförelsevis tydligt. 13 s är mycket grunt; översta leden borta. Efter 15 n finnas två runda fördjupningar, som sannolikt utgöra rester av sk. 16—17 ku äro säkra. Därefter synes nedre hälften av en hst, som upptill är flagrad. Sedan två fördjupningar, som möjligen kunna uppfattas som sk. Av r. 19, som står i stenens kant, kan hst spåras.

968. Bolsta, Vaksala sn.

Pl. 25.

Litteratur: B 391, L 199. J. Bureus, Fa 6 s. 142 n:r 33 (Axehiell), Fa 5 n:r 431, Fa 1 s. 97; Ransakningarna 1667—84; J. Peringskiöld, Monumenta Uplandica per Thiundiam (1710), s. 259 f.; O. Celsius, Svenska runstenar (F m 60) 1, s. 73; UFT h. 5 (1876), s. 74; O. v. Friesen, Runstenar i Uppland och Gästrikland undersökta 1899—1901 (ATA), Anteckningar (UUB); Fornminnesinventering i Vaksala sn 1937—38 (G. A. Hellman m. fl., ATA).

Äldre avbildningar: J. Rhezelius, teckningar (Fa 10:1 n:r 120, F 11 n:r 105, F 12 n:r 97); J. Bureus, kopparstick (F f 6 n:r 177); osign. träsnitt i Peringskiöld a. a. och B 391; v. Friesen foto (ATA).

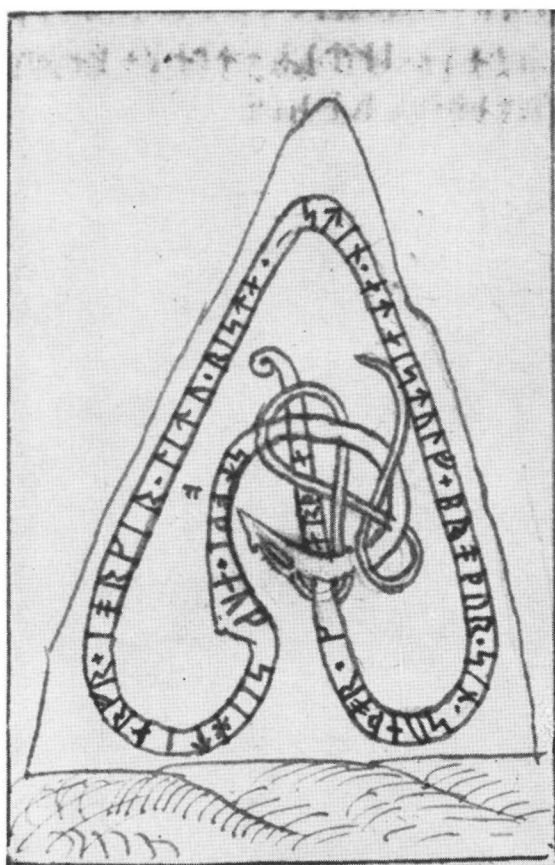

Fig. 73. U 968. Bolsta, Vaksala sn.
Efter teckning av Rhezelius (F a 10:1).

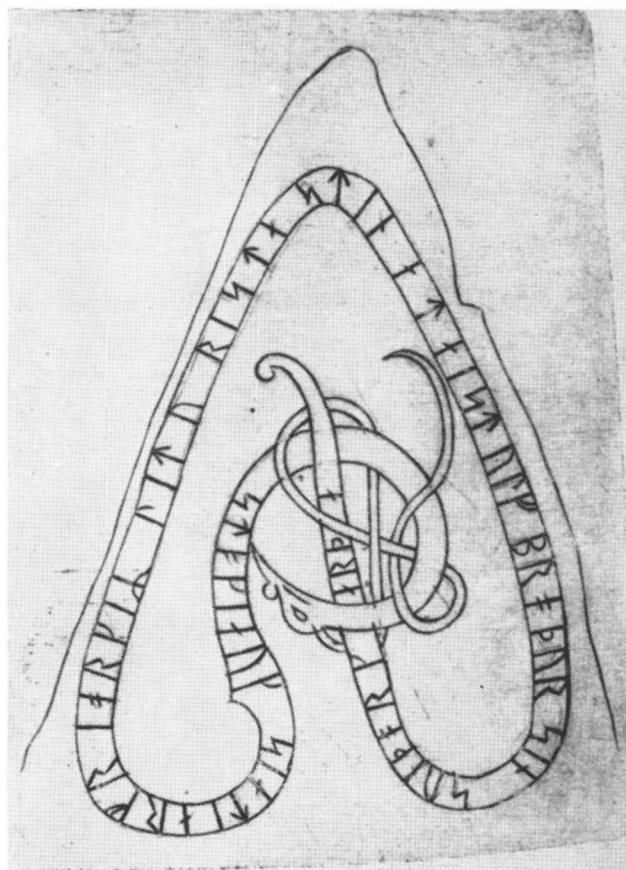

Fig. 74. U 968. Bolsta, Vaksala sn.
Efter kopparstick av Bureus.

Runstenen finnes upptagen i Bureus' samlingar. Den fanns enligt Axehiellm (F a 6) »Wid Bålstad i Waxala sochn», enligt Rhezelius: »Waxale Sochn Widh Bålstadh ägor» (F a 10:1), »Waxala Sochn Vti Bålstadh Gärde widh Byn» (F 11). F a 5: »Där samma städs», d. v. s. vid Bolstad. — Kyrkoherde Carl Lithman 1669 (i *Ransakningarna* 1667—84): »Wijdh Bolstadh byy äro twenne Runske Steenar, den eene stäär ännu upreest, och den andre å sneed fallen.» Vilka av de tre runstenarna som här avses, kan ej avgöras. Länsmannen Anders Pehrson Rox (omkr. 1680): »Bålstad vppå Pähr Bengtzsons gårdztompt 1 steen påschrifwen. Item en dito uthan före.» Hadorph har här gjort ett tillägg: »Noch en inne i samma tomt öster om.» Det är U 968, 969 och 970 som åsyftas, i denna ordning. Om gravar i närheten av U 968 meddelar Rox: »En graaf iempte denn före [d. v. s. U 968] med stehnar på 3 sijder lagdh, såsom och enn höög på samma gårdztompt, 2 stⁿ steenar upreeste der hoos.» — Peringskiöld: »At förnämt folck hafwa här bodt vti Hedna tider, betyga the många Ättebackar och stenlagde grafwar som här finnas, med tre stycken Runestendar i Bolsta tomt, genom ålder kullfalne. Den förste Runestenen i Bolstad Hustompt på öfre backen, är kulliggandes wid en stor af gråsteen anlagd fyrkantig graf.» B 391: »Bålsta»; L 199: »Bolstad (vid stensättningar).» — O. Celsius har granskat inskriften den 11 maj 1729. — Stenen finnes icke upptagen i Dybecks samlingar; den var tydligen vid denna tid försvunnen. Omkring 1880—85 återfunnos flera stycken vid rivningen av en källare; tre av dessa, två större och ett mindre, buro ristning. Vid v. Friesens besök på platsen lågo fragmenten »på gårdsplanen framför gården närmast nordvest om ... ättebacken», där

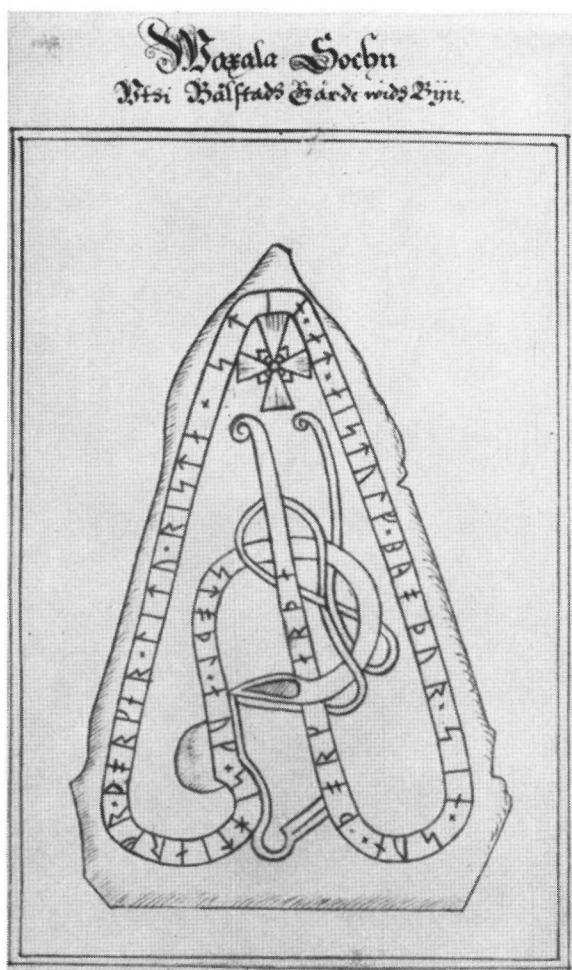

Fig. 75. U 968. Bolsta, Vaksala sn.
Efter teckning av Rhezelius (F1 1).

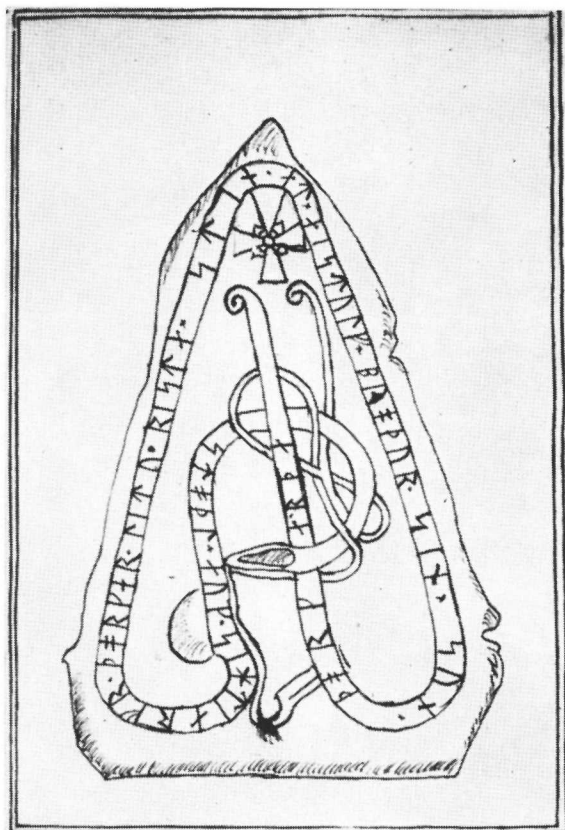

Fig. 76. U 968. Bolsta, Vaksala sn.
Efter teckning av Rhezelius (F1 2).

de båda andra runstenarna (U 969 och 970) stå. Det minsta fragmentet (enl. v. Friesen 0,24 × 0,08 m.) är numera förkommet. De två bevarade fragmenten kunna icke hoppassas. De restes år 1948 i trädgården till Bolsta n:r 1, på en liten kulle, 40 m. V om mangårdsbyggnadens ingång och 8 m. N om inkörsvägen till gården.

Blågrå granit. Fragmentet A: höjd 0,86 m., bredd (tvärs över korset) 0,62 m.; fragmentet B: höjd 0,78 m., bredd 0,47 m. Ristningen är djupt och jämnt hugget. Den framträder med ljusare färg, såsom vore det färskt hugget, mot den mörka stenytan.

Inskrift (med det inom [] tillagt efter Celsius):

[stopi · auk · sihtiarfr · porker · lit]u · ris[t]a · stin at · aistu[lf · b]roðu[r ·]sin [sun porkerpa]
5 10 15 20 25 30 35 40 45 50 55 60 65

Stoði ok Sigdiarfr [ok] Þorgæðr letu rista stæin at Æistulf, broður sinn, sun Þorgæðar.

»Stode och Sigdjärv och Torgärd läto rista stenen efter Estulv, sin broder, Torgärds son.»

Till läsningen: 29 i och 35 i äro icke stungna. Av 31 t finns kvar endast halva hst, intet av bst. Intet sk efter 36 n. Efter 43 u finns endast nedre hälften av en stav. Av 52 s finns kvar nedersta stapeln jämte ett litet stycke av övre vinkeln.

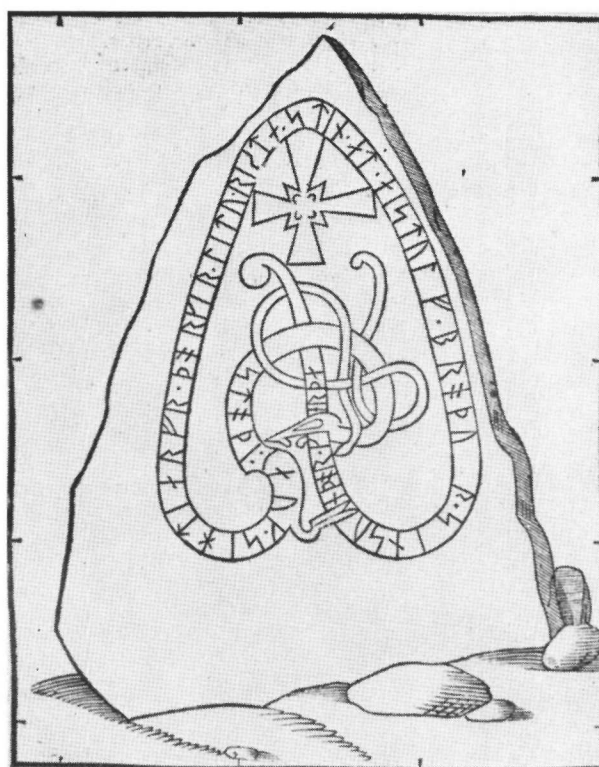

Fig. 77. U 968. Bolsta, Vaksala sn. Efter B 391.

Rhezelius (F 11): **stopl + auk × sihtiarfr × porker × litu + rista × stin × at × aistulf × bropur × sin × sun × porkarpa**. F a 10:1: 1—5 **stopi**, 9—17 **sihtiarfr**, 18—23 **iorkir**, 58—65 **por × karpa**. (Teckningen i F 12 överensstämmer med den i F 11.)

Axehielm (F a 6): **stopi · auk · sihtiarfr · iorkir · litu · rista · stin · at aistuif · bropur · sin · sun por · karpa**.

F a 5: 18—23 **iorkir**, 55—65 **suepor · karpa**, vilket tolkas »SveThorus fecit.»

B 391 har sk : efter 5 i; 22 i; sk · efter 36 n och efter 60 r.

Celsius: **stopi · auk · sihtiarfr · porker · litu · rista · stin at · aistulf · bropur · sin · sun porkarpa**.

Ett mansnamn *Stodi* är f. ö. icke känt, varken från runinskrifter eller medeltida urkunder. Läsningen är emellertid säkert styrkt; alla (Rhezelius, Axehielm, Hadorph, Celsius) äro ense om att andra runan var **t**. Man skulle i annat fall velat ifrågasätta felläsning för **i**; namnet *Stodi* är väl känt, särskilt från sörmländska inskrifter (se Sö 175). *Stodi* kan vara ett kortnamn till tvåledade mansnamn som *Stodbiorn* och *Stodkell*, båda belagda i runinskrifter i Uppsala-trakten (se U 952); jfr också *Stodinga* (U 948). — Om namnet *Sigdiarfr* se U 109. — Namnet *Æistulfr* är endast belagt i denna inskrift; ur medeltida urkunder känner Lundgrens namnordbok ett belägg, från Uppland (*Estulpus in Estby*), varjämte namnet ingår i ett småländskt ortnamn *Eestoolfsthorp*, nu *Estenstorp* (Malmbäcks sn). — 18—23 **porker** återger med all säkerhet kvinnonamnet *Porgærd*, med **ð** utträngt i uttalet mellan de båda **r**; talrika exempel på **ker**, **kir** för *-gærd* finnas i inskrifterna; se t. ex. U 14, 326, 735.

Inskriften har fått en olycklig formulering. Orden *broður sinn* hänföra sig endast till de båda första av de tre namn, som stå i inskriftens början. Stode och Sigdjärv ha tillsammans med sin moder Torgärd låtit resa stenen till minne av Estulv; han var deras broder och Torgärds son. Den riktiga formuleringen skulle sålunda ha varit: »Stode och Sigdjärv läto resa ste-

nen efter Estulv, sin broder, och Torgård efter sin son.» Fadern har tydligen dött tidigare. Att modern är med om att resa minnesvården över Estulv är anledningen till att han i inskriften betecknas som »Torgårds son».

969. Bolsta, Vaksala sn.

Pl. 26, 27.

Litteratur: B 398, L 200, D 1: 179. J. Bureus, F a 6 s. 201 n:r 172 (Rhezelius), F a 5 n:r 432; Ransakningarna 1667—84; J. Peringskiöld, Monumenta Uplandica per Thiundiam (1710), s. 261; O. Celsius, Svenska runstenar (F m 60) 1, s. 74; R. Dybeck, Reseberättelse 1863; UFT h. 5 (1876), s. 74; O. v. Friesen, Runstenar i Uppland och Gästrikland undersökta 1899—1901 (ATA), Anteckningar (UUB), Upplands runstenar (1913), s. 14; E. Brate, Svenska runristare (1925), s. 33; Fornminnesinventering i Vaksala sn 1937—38 (G. A. Hellman m. fl., ATA).

Äldre avbildningar: J. Rhezelius, teckning (F l 1 n:r 107); osign. träsnitt i Peringskiöld a. a. och B 398; Dybeck (D 1: 179); v. Friesen foto (ATA, UUB).

Runstenen står rest i ett gravfält 75 m. SSÖ om mangårdsbyggnaden i Bolsta n:r 1. 6 m. åt SÖ står U 970. — Platsen är utmärkt på kartan för fornminnesinventeringen 1937—38 (ATA).

Inskriften finnes upptagen i Bureus' samlingar, efter teckning av Rhezelius. Denne anger platsen sålunda: »Waxala Sochn Widh samma By [d. v. s. Bolsta] i en Tompt» (F l 1), »Der strax hoos i Wreten», d. v. s. nära den förut omtalade U 970 i vreten (F a 6). F a 5: »än en i en Wret». — Om *Ransakningarna* se U 968. — Peringskiöld: »Den andre Runstenen i Bålsta tomt, söder ifrån then förre kulliggande, hafwer bak om sig två små i fyrkant stenlagda Ättegrafwar, med tre stora vpresta stenar i hörnen» (B 398: »Bålsta»; L 200: »Dersammastädes»). — O. Celsius har granskat inskriften den 11 maj 1729. — R. Dybeck har i sin reseberättelse för 1863 antecknat: »Hemmansegaren Per Erik Jansson i Bålstad lofte att resa två i hans tomt liggande runstenar» [U 969 och 970]. Och i *Sveriges runurkunder* samma år: »Två af tomterna i byn, hvilka ligga intill hvarandra, hafva fordom varit uppfyllda af minnesmärken från hednatiden, isynnerhet stensättningar . . . Af allt återstår nu bara en stående bautasten och två runstenar, af hvilke ifrågavarande är den ene.» I en förteckning av Dybeck över fornminnen i Vaksala sn (ATA): »I Bålstads tomt stå två nyligen å nyo reste runstenar.» — O. v. Friesen: »Stenen står . . . på ett graffält so. om byn intill den sydöstligaste gårdens uthusbyggnader. Å detta graffält finnas flere ännu stående bautastenar.» — Stenen restes på samma plats år 1948.

Blågrå granit. Höjd 1,33 m., bredd nedtill 1,25 m., upptill 0,65. Toppen är avslagen och saknas redan på avbildningarna från 1600-talet. Ytan är slät och jämn. Ristningen är grunt huggen, särskilt runorna. Huggningen framträder ljus mot den mörka ytan. Ofta är det endast denna ljusa skrapning, som kan iakttagas, ingen nämnvärd fördjupning av linjerna. Särskilt framträder rundjurets huvud svagt.

Inskrift:

rahnuipr i lit i rita st . . . faður sin i in osmunrt hju

5 10 15 20 25 30 35

Ragnviðr let retta st[æin] . . . faður sinn. En Asmundr hjo.

»Ragnvid lät uppresa stenen . . . sin fader. Och Åsmund högg.»

Till läsningen: Intet sk vid inskriftens början och slut; ej heller efter 15 a, 22 r, 27 n, 34 t. Det första namnet är fullt säkert. 13 i är icke stunget. I 17 t saknas h. bst. Runorna 28 o och 34 t äro svaga, men fullt säkra. Alla a- och n-runor ha ensidig bst.